

اثبات عقلی و نقلی رجعت

مریم شکرانی^۱

چکیده

یکی از ضروریات اعتقادی شیعه باور به رجعت است و ما نیز وظیفه داریم جامعه را آماده این امر الهی کنیم چرا که همانا برخی از افراد گمان می کنند که پس از ظهور امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) دنیا به پایان می رسد و قیامت برپا می شود و برای حساب و کتاب در عرصه ی محشر حاضر می شوند واقعیت این است که طبق روایات و آیات متواتر در این زمینه پس از ظهور حضرت مهدی و تشکیل حکومت عدل الهی در سرتاسر جهان گروهی از اولیای الهی و دوستداران خاندان رسالت و برخی از دشمنان خاندان وحی که از دنیا رفته اند به این دنیا باز می گردند و به گفته امام صادق (علیه السلام) رجعت عمومی نیست که همه بتوانند در دولت امام زمان حاضر شوند و دوباره زندگی کنند بلکه رجعت خصوصی است و شامل همین دو گروه که بیان کردیم می شود در این رابطه شیخ مفید نیز می فرماید خداوند متعال گروهی از امت محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) را بعد از وفاتشان و قبل از برپایی قیامت محشور خواهد کرد و قرآن نیز بر آن شاهد است چرا که خود قرآن هم اشاره های فراوانی بر این امر کرده است و اعتقاد به رجعت را جز ضرورت دین شمرده است برای همین در این مقاله سعی شده است تا با بهره مندی از روایات معصومین و آیات نورانی قرآن کریم و مباحث بزرگان دین و روشن تر ساختن و حتمی شمردن رجعت گامی هرچند کوتاه به جلو برداریم و جای شک و شبهه ای را باقی نگذاریم.

واژگان کلیدی: رجعت ، رجعت کنندگان، دلایل عقلی، دلایل نقلی

^۱ طلبه ی حوزه النجیبه ، کوشک ، خمینی شهر ، اصفهان ، شهریور ۱۴۰۳

شیعه امامیه معتقد است که پس از ظهور حضرت و تشکیل حکومت عدل الهی در سرتاسر جهان گروهی از اولیای الهی و دوستداران خاندان رسالت و برخی از معاندان و دشمنان خاندان وحی که از دنیا رفتند به دنیا باز می گردند لذا کلمه رجعت در لغت به معنای بازگشت به دنیا است به طور کلی بر اساس آنچه از روایات و کلمات علما به دست می آید پیش از رستاخیز و در زمان حکومت حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) رجعت اتفاق می افتد قرآن کریم هم در جاهای مختلف به این امر تاکید کرده است برای مثال خداوند از حضرت عیسی (علیه السلام) حکایت کرده که فرمود: «و احي الموتي باذن الله؛ من مرده را به اذن خدا زنده می کنم.»^۱ این مقاله با هدف تاکید بر اهمیت عقیده به رجعت و پاسخ گویی به شبهات مخالفان با استفاده از کتب فلسفی کلامی تفسیری و روایی و بهره گیری از نظرات فیلسوفان و متکلمان اسلامی اعم از شیعه و سنی نگاشته شده است و با ارائه ادله عقلی و نقلی بر امکان ضرورت رجعت و اثبات آن پرداخته است که رجعت نه مخالف سنت خداوند و نه اهل بیت است بلکه از ضروریات حتمی عقلی است و عقیده به رجعت زمینه ساز اعتقاد به معاد است و اعتقاد مردم را به قیامت کبری هموار می سازد

۱. کتب در این رابطه کتاب رجعت از نظر شیعه نوشته آیت الله نجم الدین طبسی که اشاره به آیات و روایاتی پیرامون پاسخ گویی به شبهات مربوط به رجعت دارد

۲. کتاب رجعت یا بازگشت به جهان نوشته محمدرضا ضمیری در این کتاب راجع به اعتقاد به رجعت و بازگشت به دنیا پیش از قیامت سخن گفته است

۳. کتاب رجعت یا ترجمه چهارده حدیث از ولادت امام زمان تا رجعت ائمه به زبان فارسی اثر علامه محمدباقر مجلسی می باشد مولف به بیان تمام احادیث و اخبار ائمه در باب مهدویت و رجعت اهل بیت پرداخته است و به عبارت دیگر چهارده باب را گلچین کرده است

مقاله

۱. مقاله رجعت زنان نویسنده فاطمه عنایتی که در این مقاله پاسخ پرسش ها و شبهات فراوانی شده است از جمله آن آیا زنان در هنگام رجعت امام زمان مشارکت دارند یا خیر

۲. مقاله تاملی پیرامون رجعت و رجعت کنندگان از نگاه عقل و نقل به نوشته حسین حبیبی تبار پاییز ۱۳۹۲ شماره ۱۱ رتبه علمی پژوهشی ۳. مقاله رجعت و رجعت کنندگان به استناد احادیث و روایات به نوشته شمسی

^۱ آل عمران: ۴۹

واقف زاده و اکرم حکم آبادی تابستان ۱۳۹۱ شماره ده این مقاله اشاره دارد به این موضوع که رجعت عمومیت ندارد بلکه اختصاص دارد به دو گروه از افرادی که ایمان خالص یا کفر خالص دارند

در این مقاله سعی شده است حتی دلایل کافی برای اثبات وقوع رجعت و حتی زمان رجعت را بیاوریم تا جای هیچ شک و شبهه ای باقی نماند و با مطالعه این مقاله شناخت کافی را نسبت به وقوع این امر پیدا کنیم و نسبت به امر رجعت بی تفاوت نگذریم و خود را برای پذیرش و وقوع امر آماده کنیم و هم زمان با ظهور مهدی (عجل الله تعالی فرجه) جزو یاران ایشان قرار بگیریم و در رکابش بجنگیم.

مفهوم رجعت

رجعت در لغت به معنای برگشتن به جایی که پیش تر در آنجا بوده است و در اصطلاح به معنای برگشت جماعتی از افراد به زندگی در دنیا بعد از قیام جهانی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه) و قبل از حلول روز قیامت است.

تقسیم مفهوم رجعت:

۱. رجعت معنوی (اخروی) به این معنا که در فلسفه و حکمت ثابت شده که تمام اشیاء و موجودات در حال رشد و تکامل مستمرند و دائماً به سوی کمال مطلق و نقطه ی آغازین متوجه اند که از آنجا به این عالم آمده اند و خداوند متعال می فرماید: «إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ» «إِنَّ إِلَيَّ رُبُّكَ الْرُّجْعَى» «إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَى» «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» این معنا از رجعت مورد اتفاق همه ی مسلمانان است.

۲. رجعت مادی و ظاهری (دنیوی) این نوع رجعت که قرآن نیز به آن اشاره دارد عبارت است از رجوع اموات به دنیا برای از سر گیری اعمال.^۱

رجعت از دیدگاه عقل

نخستین مطلب درباره رجعت که در برابر منکران آن می توان بدان استناد جست این است که رجعت مردگان به این جهان از نظر عقلی محال نیست بدیهی است اگر این امر محال باشد زنده شدن آنان در قیامت نیز محال خواهد بود و بهترین دلیل بر امکان چیزی وقوع آن است برخی از بزرگان برای ضرورت رجعت به ادله عقلی تمسک کردند که برخی از آن اشاره می کنیم:

^۱ جزوه ی آموزشی ، حیات مجدد رجعت، ص ۳

دلیل اول قسر دائم یا اکثری محال است

أ. روح و نفس ناطقه علاقه تام به بدن عنصری دارد و لذا هرگاه بعد از مرگ توجه آن به بدن طبیعی به نحو کامل حاصل شد زندگی جدید ممکن می شود هر حقیقت خاصیت و اثری دارد لذا پیامبر و امامان دارای قوه تکلیم و تعلیم نسبت به جمیع بشر است تا روز قیامت در حکمت به اثبات رسیده که قسر دائمی یا اکثری محال است یعنی هر طبیعتی و حقیقتی محال است که در هیچ وقت یا در اکثر اوقات از خاصیتش محروم گردد لذا رجوع پیامبر و امامان به دنیا از آن جا که در زمان حیاتشان نسبت به تعلیم عموم بشر به فعلیت نرسیده است ضروری می باشد

دلیل دوم ضرورت تداوم راه مصلحان

أ. هر شخص انقلابی احتیاج به جانشینی دارد که اصول ترسیم شده او را تبیین و تطبیق نماید و لذا بعد از پیامبر دوازده امام منصوب شده اند مطابق روایات شیعه و سنی امامان بعد از پیامبر تا روز قیامت دوازده نفرند

ب. امام دوازدهم حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) بزرگترین قیام کننده جهان است که با هدف برپایی حکومت عدل توحیدی در سطح جهان قیام کرده است این گونه قیام نیاز به آمدن اشخاصی بعد از او دارد که ادامه دهنده راه او در زمینه تبیین و تبلیغ منویات و اصول نهضت او دارد که همانند او از مقام عصمت برخوردارند

دلیل سوم فطری بودن رجعت

أ. ضرورت حکومت عدل عالمی فطری شدن است

ب. عمر حضرت بعد از ظهور عادی خواهد بود زیرا اصل در عدم اعجاز است

ج. مطابق قاعده و روایات مدت حکومت عدل توحیدی طولانی خواهد بود

د. باید کسانی باشند مثل خود حضرت که ادامه دهنده راه او هستند

و در آخر که رجعت در عالم مادی به طور کلی به معاد در روز قیامت شباهت دارد چرا که زنده شدن بعد از مرگ و رجوع به دنیا از اموری است که مقدور خداوند متعال است که هیچ کسی در آن شک و شبهه ندارد و تنها بحث در وقوع آن است که معاد نیز ممکن الوقوع است پس رجعت نیز به دلیل قاعده چنین می باشد یعنی اموری که مانند یکدیگر در جایز بودن یا نبودن یکسانند و همین یعنی اینکه رجعت از جنبه عقلی ممکن است و دیگر اینکه عذاب کافران و گنهکاران بعد از رجعت از جمله عقوبت آن به حساب می آید که مصلحت اقتضا کرده که بخشی از آن در این دنیا صورت گرفت بگیرد پس هیچ گونه محذور عقلی در میان نیست.

فلسفه رجعت

رجعت اختصاصی به گروهی از مومنان خالص که در مسیر تکامل معنوی با موانع و عوایدی در زندگی خود رو به رو شده اند و تکامل آنها ناتمام مانده است ، حکمت الهی ایجاب می کند که سیر تکاملی خود را از طریق بازگشت مجدد به این جهان ادامه دهند تا شاهد و ناظر حکومت جهانی حق و عدالت باشند و در بنای این حکومت شرکت جویند چرا که شرکت در تشکیل چنین حکومتی از بزرگترین افتخارات است.

و برعکس گروهی از منافقان . جباران سر سخت علاوه بر کیفر خاص خود در رستاخیز، باید مجازات هایی در این جهان ، نظیر آنچه اقوام سرکش مانند فرعونیان و عاد و ثمود و قوم لوط دیدند ، ببینند و تنها راه آن رجعت است و امام صادق (علیه السلام) در حدیثی می فرمایند: « رجعت عمومی نیست بلکه جنبه ی خصوصی دارد ، تنها گروهی بازگشت می کنند که ایمان خالص یا شرک خالص دارند.»^۱

زمان رجعت

رجعت همزمان با ظهور مهدی (عجل الله تعالی فرجه) تحقق می یابد و در روایات داریم که آورده اند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و امامان معصوم (علیهم السلام)، در روزگار مهدی (عجل الله تعالی فرجه) همراه گروهی از امت های پیشین و پسین ، رجعت می کنند تا دولت و حق خویش را فراز آورند. روایات متواتر و آیات متعددی بر این مطلب ، دلالت دارند مانند آیه ای که می گوید: « و روزگاری که گروهی را از آتشی محشور می کنیم.»

رجعت در کلام بزرگان

۱. شیخ صدوق (رحمت الله علیه) در کتاب بحار الانوار می فرماید: « ما به رجعت معتقدیم که این حادثه در آینده ای نه چندان دور اتفاق خواهد افتاد.»

۲. شیخ مفید (رحمت الله علیه) می فرماید: « خداوند متعال گروهی از امت محمد (صلی الله علیه و آله) را بعد از وفاتشان و قبل از روز قیامت محشور خواهد نمود و این مذهب از مختصات آل محمد (صلوات الله علیه) است و قرآن نیز بر آن شاهد است.»

۳. سید مرتضی در بحار الانوار می فرماید: « از باور های شیعه امامیه آن است که خداوند متعال هنگام ظهور امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) گروهی از شیعیان را که از دنیا رفته اند باز می گرداند تا به ثواب یاری و

^۱ مکارم شیرازی، پرسش و پاسخ ، ص ۵۶۳

در فکر یاری امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) باشیم و عمرمان به زمان ظهور نرسید احتمال دارد که اجازه ی برگشت به ما بدهند.^۱

در روایات هست که حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه) که ظاهر می شوند اشخاص می بینند که قبلاً ایشان را بسیار دیده اند، یعنی مثلاً می بینی ایشان همان همسایه ی تو فلانی است. امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) همه ی خلق است ولی افراد امام زمان نیستند. آنکه میبینی دیگر فلانی که تو می شناسی نیست. حضرت چون او را قبول کرد عوضش کرد تبدیلیش کرد و از ابدال، یعنی تبدیل شدگان شد. وقتی حضرت تشریف آوردند همه ی شمایل حضرت را نشان می دهند و هر کس به آنها نگاه کند حواسش پیش حضرت می رود. هر بار که ببینند مربی را یاد می کنند. در رجعت علم همه ی خلق محمد نما و علی نما (سلام الله علیها) می شوند. امروز هم اگر خدا بیدارمان کند هر که را نگاه کنیم رب را می بینیم و از او یاد می کنیم و از او حرف می زنیم.^۲

رجعت کفار اتباع شیطان

از نظر امام صادق (علیه السلام) روایت است که فرمود: «ابلیس (علیه العنه) به درگاه خداوند کردگار عرض نمود و گفت: **أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُعْتَبُونَ**؛ یعنی تا روز قیامت مرا از مرگ مهلت ده، خدای متعال اِبا نمود از اینکه تا روز قیامت به او مهلت دهد لکن فرمود: تو را تا روز وقت معلوم مهلت دادم، چون روز معلوم می رسد ابلیس به آنان که از وقت خلقت آدم (علیه السلام) تا به روز قیامت به او تابع شده اند، ظهور و خروج می کند و این در وقت رجعت آخرین امیرالمومنین (علیه السلام) است. عرض کردم آیا رجعت آن حضرت بارهاست؟ فرمود: آری بارهاست و بارهاست و هیچ امامی در عهد و زمانی نگذشته مگر اینکه همه نیکو کار و بدکار که در عصر وی بوده اند با وی به دنیا بر می گردند برای اینکه خدای تعالی مومن را به کافر غالب گرداند. پس چون روز وقت معلوم می رسد، امیرالمومنین (علیه السلام) با اصحاب خود و ابلیس با اتباع خود می آیند و محل قتال ایشان در سرزمینی واقع می شود از سرزمین های کنار فرات که روحا گفته می شود و در آن جا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شیطان و اتباع اش را که رجعت نموده بودند هلاک می کند و بعد از آن همه ی خلائق به خدا عبادت و بندگی می کنند و هیچ شرکی به خدا قرار داده نمی شود.^۳ امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: «صاحب امری در آخرالزمان ظهور کرده و تمام جباران و فرعونیان حاضر و غایب را نابود خواهد کرد، او شرق و غرب زمین را مالک می شود، پس زمین را پر از عدل می کند همانگونه که پر از ظلم شده بود.^۴

^۱ محمودی، پدر مهربان برای همه، ص ۷۱

^۲ طیب، مصباح الهدی، ص ۳۲۱

^۳ مجلسی، مهدی موعود، ج ۱ و م، ص ۳۶۴

^۴ همان، ص ۳۶۵

اراده ی الهی بر این تعلق گرفته است که کافران محض و منافقان فاجر یعنی همان سردمداران شرک و کفر و نفاق همان هایی که در هر عصر و زمان در مقابل حجت های الهی صف آرایی نموده ، حق آن ها را غصب کردند و آنها را به شهادت رساندند نیز به دنیا باز می گردند تا پیش از برپایی قیامت بر روی همین زمین با خواری و ذلت از آنان انتقام گرفته شود و پیش از ورود به جهنم در همین دنیا سزای اعمال ننگین خود را مشاهده کنند و از بین بردن این شیاطین انسان نما از ضروریات رجعت است. برای برپایی یک جامعه همراه با آرامش و امنیت و این عذاب و پاداش و رجعت به دنیا کاملاً مطابق با حکمت پروردگار است.^۱

رجعت بانوان

در عصر ظهور ، یک گروه از یاوران حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) زنانی هستند که خداوند به برکت ظهور امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) آنها را زنده خواهد کرد و بار دیگر به دنیا رجعت نموده و در رکاب حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) قرار خواهند گرفت. برخی با نام و نشان خبر داده شده و برخی دیگر فقط از آمدنشان سخن به میان آمده است . در منابع معتبر اسامی سیزده زن یاد می شود که به هنگام ظهور مهدی (عجل الله تعالی فرجه) زنده خواهند شد و در لشکر امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) خواهند بود.^۲

رجعت در آخرالزمان

۱. خروج دابة الارض

یکی از آیاتی که شیعه به آن معتقد است و مربوط به رجعت است آیه ای است که از خروج دابة الارض سخن می گوید. در این آیه می خوانیم: «وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ؛ و چون قول (عذاب) برایشان واجب شود ، جنبنده ای را از زمین برای آنان بیرون می آوریم که با ایشان سخن گوید که مردم چنان که باید به نشانه های ما یقین نداشتند.»^۳ بنابر روایات شیعه و سنی یکی از ویژگی های مهم دابة الارض یعنی همان انسان مهمی که برای انجام کاری بس مهم پیش از قیامت به زمین باز می گردد و منظور حضرت علی (علیه السلام) است که خداوند متعال او را به بهترین صورت بیرون می آورد.^۴

۲. حشر برخی مردگان

^۱ هراتیان ، ظهور در بیان سید الشهداء (علیه السلام) ، ص ۲۴

^۲ رضوانی، موعود شناسی، ص ۶۷۱

^۳ نمل : ۸۲

^۴ مجیری، انتظار موعود، ص ۲۴۰

یکی دیگر از آیاتی که به واسطه ی آن بر حتمی بودن رجعت در آخرالزمان ، استدلال شده است ، چنین است: «وَبَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ؛ و آن روز که از هر امتی ، فوج فوج از کسانی را که آیات ما را تکذیب کرده اند محشور می کنیم ، سپس آنان نگاه داشته می شوند تا همه به هم بپیوندند.»^۱ از مضمون این آیه به خوبی می توان فهمید که این آیه در مورد قیامت نیست بلکه درباره رجعت است. مگر خداوند متعال در قیامت از هر امت گروهی را محشور می کند و بقیه ی امت ها را رها می کند؟ با اینکه خودش می فرماید: «وَحْشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نَغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا؛ آنان را محشور کردیم و احدی را از قلم نینداختیم.»^۲

۳. پیمان انبیاء بر یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله)

آیه ی ۸۱ سوره ی آل عمران «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا...؛ و یاد کن هنگامی که خداوند از پیامبران پیمان گرفت که هرگاه به شما و حکمتی دادم ، سپس شما را فرستاده ای آمد که و آنچه را که با شما است تصدیق کرد، البته به او ایمان بیاورید و حتما یاری اش کنید و فرمود آیا اقرار کردید و در این باره پیمان را پذیرفتید؟ گفتند آری اقرار کردیم .گفت پس گواه باشید و من با شما از گواهانم.» این آیه دلالت بر رجعت انبیا دارد زمانی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیامبران گذشته همگی زنده می شوند و پیامبران پیشین طبق پیمان الهی خود، نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) را یاری می دهند.^۳

^۱ نمل: ۸۳

^۲ مجیری، انتظار موعود ، ص ۲۴۴

^۳ همان، ص ۲۴۵

نتیجه گیری

همان طور که در این مقاله بیان شد روایات متواتر و آیات متعددی بر وقوع رجعت اشاره کرده بود بر همین اساس می توان اطمینان پیدا کرد که رجعت به این جهان از نظر عقلی محال نخواهد بود لذا اگر این امر محال باشد به طبع آن زنده شدن مردگان در قیامت نیز امری محال خواهد بود لز لین رو بهترین دلیل بر امکان هر چیزی به وقوع آن چیز است. و در دعای عهد ، زیارت جامعه کبیره، آل یاسین خواندیم که خداوند متعال ما را جز کسانی قرار دهد که پس از مرگ در دوران رجعت با اهل بیت (علیهم السلام) همراه شویم و به یاری شان بشتابیم و طبق گفته ی امام صادق (علیه السلام) از شیعیان ایشان شمرده نمی شویم در صورتی که به بازگشت ایشان ایمان نداشته باشیم . حال که دانستیم یکی از نقاط جهان که به وسیله ی سپاه امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) در زمان رجعت فتح می شود ، بیت المقدس است ، امید است هر چه زودتر این واقعه به دست مبارک ایشان و یارانش اتفاق بیفتد و این سرزمین مقدس از دست شیطان انسان نما آزاد شود و جان تازه بگیرد و جالب اینجاست که رجعت برای کسانی که در این دنیا جز غاصبین و ظالمین بودند هم اتفاق می افتد تا با بازگشت شان به این دنیا پیش از بر پایی قیامت بر روی زمین با خواری و ذلت از آنها انتقام گرفته شود و این اتفاق جز یکی از ضروریات امر رجعت است . و برای کسانی که سوال می پرسند که آیا زنان هم می توانند جز رجعت کنندگان باشند یا نه در این مقاله به طور کامل پاسخ داده شده است . امید است با مطالعه این مقاله اطلاعات لازم راجع به رجعت را پیدا کنید و خود را برای رجعت در زمان ظهور امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) آماده کنید و جای هیچ شک و شبهه ای برایمان باقی نمانده باشد تا مبدا با جهلمان خدایی نکرده جز معاندان و دشمنان اهل بیت (علیهم السلام) گردیم که با رجعت بخشی از جزای اعمال بدشان را در این دنیا مشاهده می کنند و به کیفر آن خواهند رسید.

فهرست منابع

۱. استادآقایی، عباس، اسرار آفرینش اهل بیت (علیهم السلام)، کاشان، یاران مهدی، چاپ ۱۳۸۲ هـ ش
 ۲. بالادستیان، محمد امین، نگین آفرینش، تهران، بنیاد فرهنگی مهدی موعود، چاپ ۱۳۸۳ هـ ش.
 ۳. رضوانی، علی اصغر، موعود شناسی و پاسخ به شبهات، قم، مسجد مقدس جمکران، چاپ ۱۳۸۴ هـ ش
 ۴. طاهر زاده، اصغر، زیارت آل یاسین نظر به مقصد جان هر انسان، اصفهان، لب المیزان، چاپ ۱۳۸۶ هـ ش
 ۵. طیب، مهدی، مصباح الهدی، تهران، انتشارات مطهر، چاپ ۱۳۸۲ هـ ش
 ۶. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مهدی موعود، ج ۲، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ ۱۳۸۲ هـ ش.
 ۷. مجیری، محمدرضا، انتظار موعود، قم، مرکز تخصصی مهدویت، چاپ ۱۳۸۵ هـ ش
 ۸. محمدی ری شهری، محمد، شرح زیارت جامعه کبیره، قم، کتابخانه تخصصی حدیث، چاپ ۱۳۸۷ هـ ش.
 ۹. محمودی، حسن، پدری مهربان برای همه، قم، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه)، چاپ ۱۳۸۹ هـ ش
 ۱۰. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۸ پرسش و پاسخ، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، چاپ ۱۳۷۹ هـ ش
 ۱۱. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، انتشارات علی بن ابیطالب، چاپ ۱۳۸۷ هـ ش
 ۱۲. هراتیان، علی، ظهور در بیان سید الشهداء، تهران، عطر عطرت، چاپ ۱۳۹۸ هـ ش
- ## جزوات آموزشی
۱۳. بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، حیات مجدد رجعت، اصفهان
 ۱۴. مهرپور، علی اکبر، روزگار رهایی، جلد اول، تهران، نشر آفاق، چاپ ۱۳۶۴ هـ ش